

Ladislav Cabada, Marek Ženíšek

SMÍŠENÉ VOLEBNÍ SYSTÉMY

Dobrá Voda u Pelhřimova: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2003, 156 stran.

Problematika volebních systémů se i v české politologii začíná dostávat do popředí vědeckého zájmu. Důkazem toho je i publikace autorské dvojice Ladislav Cabada a Marek Ženíšek, která se zabývá jedním ze subtypů volebních systémů, který „kombinuje prvky obou vědecky akceptovaných volebních systémů – tedy většinového a proporčního“ (s. 7).

V úvodu knihy se autoři věnují vymezení volebních systémů a využívající typologie Arenda Lijpharta dělí volební systémy na většinové, poměrného zastoupení a poloproporční. Smíšené systémy pak podle autorů „dnes vytváří čtvrtý typ volebních systémů“ (s. 22). Kapitola je doplněna poněkud problematickými grafy „Typologie volebních systémů ve 20. století“ a „Typologie volebních systémů na prahu 21. století“ (s. 24–25), z nichž není příliš jasné, kde mezi nimi existuje hranice a proč jsou např. u semiproporčních systémů a jejich subtypu paralelních systémů (podle typologie „ve 20. století“) uváděny jako příklady Rusko a Japonsko, které přijaly paralelní systém teprve v polovině 90. let 20. století a nelze je tudíž chápat jako typické a tradiční představitele.

V následující části publikace jsou rozebrány argumenty jednotlivých badatelů pro řazení smíšených systémů jako subkategorii ostatních resp. jako samostatnou kategorii v rámci volebních systémů. Smíšený systém jako volební systém sui genesis chápou zejména Massicotte s Blaisem a Shugart s Wattenbergem, jejichž typologie patří dnes k nejnosnějším. Obě jsou Cabadou a Ženíškem přehledně popisované v části třetí a čtvrté, avšak je přinejmenším nevyužitou šancí, že

se autoři zabývají pouze společnými subtypy obou typologií a na nekompatibilitu některých z nich neupozorňují. Sami se implicitně hlásí k Shugartově-Wattenbergově pojetí a spolu s nimi definují dva základní typy smíšených systémů – většinový smíšený systém (MMM – mixed member majoritarian) a proporční smíšený systém (MMP – mixed member proportional) a jejich rozdílné výstupy pak demonstrují v tabulkách na hypotetickém zastupitelském sboru.

Pátá kapitola se snaží postihnout „faktory volebního systému, které jej formují a ovlivňují“ – tj. proměnné (s. 60). Nejdříve jsou definovány proměnné proporčních a většinových systémů a poté specifické proměnné smíšených systémů jako jsou vazba mezi jednotlivými úrovněmi, počet hlasů, které má volič k dispozici, procento křesel rozdělovaných v rámci obou složek, rozsah (resp. velikost) úrovně kandidátních listin, volební práh či možnost přidělování tzv. extra mandátů u proporčních smíšených systémů.

Oddíl tvořící více než polovinu publikace je exkurzem do jednotlivých zemí, kde je některý z typů smíšeného systému užíván. Je přitom naznačena nejen podoba užívaného systému, ale i jeho vliv na stranický systém a tabulkový přehled výsledků posledních voleb v dané zemi. Nepříjemným překvapením je dle mého názoru chybné chápání Izraele – díky jeho přímé volbě premiéra – jako smíšeného systému. Tento názor přebírají autoři od Shugarta a Wattenberga spolu s argumentací, že jej „lze s klidným svědomím zařadit mezi smíšené volební typy“ díky tomu, že je splněna „podmínka dvou úrovní – nominální a kandidátních listin“ (s. 97). A priori tak odmítají Massicotteho-Blaisovu minimální 5% hranici mandátů rozdělovaných na základě odlišného systému. V Izraeli šlo přitom o pouhý jeden mandát z celkových 120 volených většinově, což znamenalo dost málo na to, aby něco ovlivnil. Navíc pokud autoři vyzdvihují „pozitivní dopad zavedení přímé volby premiéra ve smyslu vytvoření přímé vazby

mezi voličem a formováním vlády“ (s. 101), je otázkou, do jaké míry byl volič schopen fakticky ovlivnit vládu (kromě jejího předsedy) v zemi, kde je v parlamentu zastoupeno tolik stran.

Je především na obsáhlejší vědeckou diskuzi, zda vůbec řadit volební systémy užívané v SRN či na Novém Zélandě mezi smíšené. Z tohoto hlediska nelze Cabadovi s Ženiškem vyčítat, že země do výčtu zahrnují, navíc pokud je tento názor zastáván nemalou částí badatelů. Z mého hlediska by však bylo přínosné se na stránkách této knihy minimálně zamyslet nad tím, nakolik rozhodující roli hraje ve volebních systémech těchto zemí nominální složka, resp. zda nejde z hlediska techniky přepočtu hlasů na mandáty o klasický proporční systém, v němž je nominální složka pouze výsledkem „personalizace“ dané volební techniky. Systémy SRN a Nového Zélandu přidělují mandáty na základě procentuálního zisku kandidátní listiny a jediným a ve většině zemí spíše zřídkavým projevem disproporce jsou tzv. přesahující mandáty, které daná strana získá nad počet, jenž jí proporčně náleží dle zisku listiny. Danému problému je v knize věnována pouze okrajová pozornost, když se autoři pouze zmiňují o odpůrcích řazení proporčního smíšeného systému mezi smíšené (s. 27) a sami uvádějí, že „po zvážení všech argumentů lze bezpochyby tento systém řadit mezi smíšené systémy“ (s. 68), aniž však explicitně uvádějí jaké argumenty měli na mysli.

Několik nepřesností se objevuje i v částech věnovaných ostatním zemím. Litvě je připisován volební systém užitý naposledy ve volbách 1996 (nepočítaje poslední volby v roce 2004), neboť technika užitá v nomi-

nální složce v roce 2000 byla klasickým relativně většinovým systémem (FPTP) a nikoli na s. 129 zmiňovaným dvoukolovým většinovým (TRS). Maďarský volební systém užívá pro přepočet hlasů na mandáty v úrovni kandidátních listin nikoli Droopovu kvótu (s. 106), nýbrž Hagenbach-Bishoffovu. Kromě toho počet mandátů přidělovaných v kompenzační části nezáleží na celkové míře přebytkových hlasů (pozn. 159 na s. 105), ale na počtu mandátů nepřidělených v regionálních volebních obvodech. U Makedonie autoři sice na s. 145 hovoří „o silném propadu SPM a LDP“ v roce 1998 ve srovnání s minulými volbami, neupozorňují však již na fakt, že šlo o mimořádný výkyv způsobený bojkotem druhého kola voleb pravici.

V závěru Cabada s Ženiškem zvažují výhody a nevýhody smíšených systémů, přičemž u MMP vyzdvihují zejména jejich vysokou míru proporcionality, zatímco u MMM tíhnutí spíše k většinovému charakteru výsledků. Z hlediska stinných stránek naopak upozorňují na jejich zřejmou složitost (s. 147–148). Stať i celá kniha je zakončena úvahou nad perspektivami smíšených systémů v zemích, které je již užívají, stejně jako v zemích, které by jej teprve přijmout mohly.

Hlavní cíl, tj. že uvedená práce „přispěje k přiblížení a lepšímu pochopení smíšeného volebního systému“ (s. 9), se autorům i navzdory naznačeným chybám podařilo splnit a publikace je hodnotnou přehledovou studií, která čtenáři přístupnou formou poskytuje nejen řadu faktografických informací v jedné souboru, ale je i příspěvkem pro další diskuzi o uvedeném tématu.

*Dalibor Čaloud, Fakulta sociálních studií
Masarykovy univerzity v Brně*